
Kyrkomötet
Kyrkostyrelsens skrivelse 2019:7

Bibeln och Den svenska psalmboken på nationella minoritetsspråk

Kyrkostyrelsen överlämnar denna skrivelse till kyrkomötet.

Uppsala den 10 juni 2019

Antje Jackelén

Helén Ottosson Lovén

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I enlighet med regleringen i kyrkoordningen beslutar kyrkomötet vilka översättningar till andra språk av Svenska kyrkans gudstjänstböcker som får användas i Svenska kyrkan. Fyra publicerade översättningar av Svenska kyrkans gudstjänstböcker föreligger och läggs här fram för kyrkomötet för beslut om användning i Svenska kyrkan. Skrivelsen beskriver innehållet i publikationerna och hur översättningsarbetet gått till. De fyra översättningarna är följande:

- ♦ Översättning av Bibeln till nordsamiska,
- ♦ Översättning av bibeltexter till sydsamiska,
- ♦ Översättning av evangelierna till meänkieli,
- ♦ Översättning av Den svenska psalmboken i urval till meänkieli.

Innehåll

1	Förslag till kyrkomötesbeslut	3
2	Bakgrund.....	3
2.1	Sammanfattning.....	3
2.2	Reglering och policy.....	3
2.3	Bibeln på nordsamiska.....	4
2.4	Bibeln på sydsamiska	5
2.5	Bibeln på meänkieli	6
2.6	Psalmbok på meänkieli	6
3	Konsekvenser för barn.....	7
3.1	Barnkonventionen.....	7
3.2	Svenska kyrkan och barnets rättighet till kultur och andlighet.....	8
	Bilaga: Tidplan för översättningar.....	9
	Utdrag ur kyrkostyrelsens protokoll.....	10

Kyrkomötet beslutar att

1. från och med första advent, den 1 december 2019 får 2019 års översättning av Bibeln på nordsamiska användas i Svenska kyrkan,
2. från och med första advent, den 1 december 2019 får 2018 års översättning av bibeltexter till sydsamiska användas i Svenska kyrkan,
3. från och med första advent, den 1 december 2019 får 2017 års översättning av evangelierna till meänkieli användas i Svenska kyrkan,
4. från och med första advent, den 1 december 2019 får 2018 års översättning av Den svenska psalmboken i urval till meänkieli användas i Svenska kyrkan.

2 Bakgrund

2.1 Sammanfattning

De översättningar av Bibeln till samiska som nu läggs fram till kyrkomötet har sina ursprung i beslut hos bibelsällskapen i Finland, Norge och Sverige på 80-talet. Hela Bibeln på nordsamiska publiceras i augusti 2019 i ett nordiskt samarbete under ledning av det norska bibelsällskapet. På sydsamiska publicerades 2018 samtliga bibeltexter från Den svenska evangelieboken, från Den norske kirkes motsvarighet till evangelieboken och Markusevangeliet.

Evangelierna översattes till meänkieli av Bengt Pohjanen på eget initiativ med början år 1985. Under 2016–2017 gick en arbetsgrupp ledd av stiftsadjunkten för meänkieli i Luleå stift igenom den befintliga översättningen och uppdaterade språket och gjorde vissa justeringar. Evangelierna publicerades sedan 2017 av Luleå stift och Bengt Pohjanen i samarbete med Svenska Bibelsällskapet och Svenska kyrkans nationella nivå.

Psalmboken på meänkieli gavs ut i slutet av 2018 och innehåller ett urval av psalmer från Den svenska psalmboken. Den nationella nivån och Luleå stift har i samarbete finansierat översättningarna under en lång tid och tillsammans publicerat psalmboken.

I bilaga finns en samlad tidplan för alla gjorda och pågående översättningar av Svenska kyrkans gudstjänstböcker, inklusive de som nu är aktuella för beslut.

2.2 Reglering och policy

Enligt kyrkoordningen är Svenska kyrkans gudstjänstböcker *Bibeln*, *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, *Den svenska psalmboken*, *Den svenska evangelieboken* och *En liten bönbok* (18 kap. 1 §).

I enlighet med regleringen i 18 kap. 8 § kyrkoordningen beslutar kyrkomötet vilka översättningar till andra språk av Svenska kyrkans gudstjänstböcker som får användas i Svenska kyrkan. I 57 kap. 5 § kyrkoordningen kan utläsas att församlingar behöver beakta de språk som talas i församlingen för att fullgöra sin grundläggande uppgift.

Efter reformationen har Svenska kyrkans kyrkohandbok och psalmbok helt eller delvis funnits i översättningar till andra språk än svenska. Syftet har varit att språkliga minoriteter inom Svenska kyrkan ska få möjlighet att använda sitt eget språk. Sedan år 2000 har Sverige fem nationella minoritetsspråk, finska, jiddisch, meänkieli, samiska och romani chib.

I policydokumentet *En flerspråkig kyrka – policy och mål för Svenska kyrkans arbete på andra språk än svenska* (Svenska kyrkan 2010) står följande under ”Utgångspunkter” på s. 7:

Svenska kyrkan har, i kraft av den evangelisk-lutherska traditionen, under flera hundra år firat gudstjänst och utövat själavård på flera språk. I denna tradition spelar folkspråket/modersmålet en central roll som bärare och förmedlare av kyrkans liv och tro.

En öppen folkkyrka med demokratisk organisation måste garantera människor med olika språklig, kulturell eller nationell bakgrund möjlighet till delaktighet och inflytande i kyrkans liv.

Då verksamheten i Svenska kyrkan är rikstäckande, är det en utmaning att fullgöra den grundläggande uppgiften att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission på olika språk, även i församlingar där representanterna för de olika språkliga grupperna inte är så många.

I ett av målen i samma dokument (s. 18) tydliggörs att det är den nationella nivån som har ansvar för att översätta Svenska kyrkans gudstjänstböcker: ”Den nationella nivån svarar för att Svenska kyrkans böcker finns tillgängliga på de språk som används i gudstjänster och kyrkliga handlingar samt att influenser från olika språk och traditioner tas tillvara i arbetet med att utveckla Svenska kyrkans gudstjänstliv och böcker.” Målen i policydokumentet beslutades av kyrkostyrelsen den 14 juni 2012.

2.3 Bibeln på nordsamiska

Redan 1986 beslutade det norska bibelsällskapet att översätta Bibeln till nordsamiska, då den tidigare översättningen från 1895 blivit allt för ålderdomlig. Översättningsprojekten blev ett samarbete mellan bibelsällskapen i Finland, Norge och Sverige. I överenskommelsen mellan parterna tydliggjordes att målet var att svara på behovet av en bibeltext som kunde förstås och uppskattas av dem som talar nordsamiska i alla tre länderna. Bibeln skulle vara fullständig och självständig.

Projekten har letts av det norska bibelsällskapet i samarbete med finska och svenska bibelsällskapen och har fått stöd av Universitetet i Tromsø, Nord-Hålogalands stift, Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland och norska staten. Svenska kyrkan har varit observatör och endast bidragit i mindre omfattning personellt och ekonomiskt.

Arbetsätt

Fram till 2011 var huvudkällan till texttolkning och textkritiska lösningar den norska bibelöversättningen från 1978/1985 tillsammans med finska bibelöversättningen 1994/1938 samt svenska Bibel 2000. När den nya norska bibelöversättningen kom 2011 blev den huvudkälla för det återstående arbetet.

Översättningsprocessen har gått till så att ett första utkast till översättning gjorts av översättare som har nordsamiska som modersmål. Texten har sedan gått igenom en exegetisk och teologisk granskning och flera omarbetningar av modersmålstalare. Inför utgivningen har texten sedan genomgått en omfattande slutredigering med konsekvensavstämningar. Slutresultatet har varit ett samarbete mellan flera översättare, teologer och granskare.

Arbetet har gjorts i flera separata projekt under totalt 33 år och struktur och översättningsprinciper har utvecklats och dokumenterats. Ett stort antal personer har varit involverade i projekten, varav flera är allmänt ansedda som litterära och lingvistiska auktoriteter inom nordsamiska. De tre bibelsällskapen har stått för exegetisk och teologisk kompetens.

År 1998 utkom översättningen av Nya testamentet på nordsamiska och därefter har översättningen av Gamla testamentet tagit vid. Tre gammaltestamentliga publikationer har utkommit tidigare: år 2001 kom Vuosttaš Movssesgirji (Första Moseboken, provöversättning), år 2003 kom Sálmmaid girji (Psaltaren, provöversättning) och år 2012 publicerades 28 av Gamla testamentets böcker på webben, www.bibel.no: Första Moseboken, Andra Moseboken, Tredje Moseboken, Josua, Domarboken, Ruth, Första Krönikaboken, Esra, Nehemja, Ester, Job, Psaltaren, Predikaren, Höga visan, Klagovisorna, Daniel och de tolv mindre profeterna.

Den text som nu läggs fram för kyrkomötet är slutreviderad, även beträffande Nya testamentet. Den slutgiltiga versionen av hela Bibeln ges ut för första gången i tryckt form i augusti 2019. Upphovsrätt till texten ägs av de tre bibelsällskapen tillsammans.

2.4 Bibeln på sydsamiska

Den översättning av delar av Bibeln till sydsamiska som nu läggs fram till kyrkomötet har sitt ursprung i beslut hos bibelsällskapen i Norge och Sverige. I slutet av 1980-talet påbörjade de ett översättningsprojekt till sydsamiska. Markusevangeliet publicerades 1993. Nästa översättningsprojekt påbörjades tio år senare och flera projekt har pågått mellan 2003–2018.

Texterna som översatts är en väsentlig resurs i det sydsamiska kyrkolivet. De är också ett väsentligt bidrag till den sydsamiska litteraturen. Den bibelbok som nu publicerats är den största textsamling som publicerats på sydsamiska till dags dato. Översättningen har därför en stor betydelse för sydsamiskans utveckling som ett skrivet språk. En svårighet i översättningsarbetet har varit att sydsamiskan som skriftspråk har varit och ännu befinner sig i kraftig utveckling. Relativt få kan tala sydsamiska och ännu färre kan skriva detta språk. Detta är också anledningen till att översättningen gått i en långsam takt: få personer har den översättarkompetens som behövs.

Arbetssätt

De texter som legat till grund för översättningen är främst svenska Bibel 2000 och norska Bibel 2011. Grundtexterna på hebreiska och grekiska har konsulterats av huvudöversättaren och de exegetiska experterna.

Översättningarna har gjorts i en rad projekt under ledning av det norska bibelsällskapet. Efter publiceringsprojektet 2018 som resulterat i den bibelbok som nu föreligger fortsätter översättningen i ett nytt projekt 2019–2021. Projekten fortsätter så länge det finns medel och möjlighet att fortsätta.

Översättningsprocessen liknar den som beskrivits ovan i det nordsamiska översättningsprojektet. Huvudöversättare har gjort ett första utkast och därefter har texten bearbetats i olika omgångar av en redaktion bestående av både exegeter och sydsamisktalande redaktörer och lektörer. Inför utgivningen har texten genomgått en slutredigering och konsekvensavstämning.

De översättare som varit med i projekten är auktoriteter i sydsamiska språksammanhang. Det norska bibelsällskapet har stått för exegetisk och teologisk kompetens.

De medverkande har haft arbetsmöten och seminarier i olika konstellationer. Det har också funnits tillfällen då en intresserad allmänhet inbjudits att ta del av översättningarna och kunnat lämna kommentarer.

Det norska bibelsällskapet har sökt medel från olika finansiärer för omkostnader för projektet. En stor bidragsgivare är Sametinget i Norge. Bibelsällskapen i Norge och Sverige har också bidragit tillsammans med Svenska kyrkan och Den norske kirke.

Utgivning

Utgivning av texterna har skett löpande på nätet (www.bibel.no/Nettbibelen) och den praxisen kommer att fortsätta i kommande projekt. De texter som översatts till och med 2017 gavs ut i bokform i slutet av 2018 och läggs nu fram till kyrkomötet. Texterna i boken är de bibeltexter som finns i Den svenska evangelieboken och Den norske kirkes motsvarighet samt det tidigare utgivna Markusevangeliet. Upphovsrätt till texterna ägs av de norska och svenska bibelsällskapen. Målet är att hela Bibeln ska översättas men det ligger gissningsvis så långt som 20 år fram i tiden med nuvarande takt.

2.5 Bibeln på meänkieli

Författaren Bengt Pohjanen började översätta evangelierna till meänkieli på eget initiativ år 1985. Han gav ut Markusevangeliet 1988 och sedan följde de andra evangelierna och samtliga evangelier gavs sedan ut i en samlingsutgåva 2000 och överlämnades samma år till Luleå stifts biskop Rune Backlund i Pajala kyrka.

År 2011 skrev stiftsstyrelsen i Luleå stift till kyrkostyrelsen (dnr KS 2011-1028) för att be om att resurser avsattes för att möjliggöra översättningar till meänkieli av psalmer och kyrkohandbok samt en revidering av Bengt Pohjanens översättning av evangelierna.

Revideringen av evangelietexterna gjordes med fondmedel och stiftets egna resurser. Under 2016–2017 bildades en arbetsgrupp ledd av Ritvaelsa Seppälä, stiftsadjunkt för meänkieli i Luleå stift. I gruppen ingick också Bengt Pohjanen och Linnea Nylund. Som resurser för arbetsgruppen fanns biskop Hans Stiglund och översättningsdirektor Mikael Winninge, Svenska Bibelsällskapet. Gruppen granskade den befintliga översättningen och uppdaterade språket och gjorde vissa justeringar. Den färdiga boken med evangelierna publicerades 2017. Upphovsrätt till översättningen ägs av Bengt Pohjanen.

Kyrkostyrelsen stöttade ett förprojekt under 2018 där ytterligare texter översattes och ett projektförslag togs fram med syfte att översätta hela Bibeln till meänkieli. År 2019 tog kyrkostyrelsen beslut om att stödja ett sådant projekt under ledning av Svenska Bibelsällskapet. En helbibel på meänkieli beräknas kunna bli klar mellan 2025–2028.

2.6 Psalmbook på meänkieli

När man från Luleå stift började fira gudstjänst på meänkieli fanns endast Bengt Pohjanens översättning av de fyra evangelierna. Det blev tydligt hur mycket gudstjänstmaterial som saknades. Mot denna bakgrund initierades av Luleå stift ett försöksarbete med att översätta psalmer från Den svenska psalmboken till meänkieli. År 2011 skrev stiftsstyrelsen i Luleå stift till kyrkostyrelsen (dnr KS 2011-1028) för att be om att resurser avsattes för att möjliggöra fortsatta översättningar till meänkieli av psalmer, men även av kyrkohandbok och revidering av befintlig översättning av evangelierna. Nationella nivån har sedan 2012 finansierat översättarnas arvoden.

Arbetsätt

Redaktionsgruppen och översättarna utvecklade under projektets gång ett väl fungerande arbetssätt. I regel har översättarna börjat med att jobba på egen hand för att sedan skicka texten till redaktionsgruppen för granskning. Redaktionsgruppen har sedan bearbetat översättarnas förslag, tagit ställning till både det poetiska språket,

enstaka ord och stavningen. Utmaningen har varit att översätta från ett germanskt språk till ett finsk-ugriskt språk. Svenska har i regel kortare ord med många konsonanter medan orden i meänkieli är längre och är vokalrika, med diftonger. Redaktionsgruppen har varit noga med att översättningarna överensstämmer innehållsmässigt och stilmässigt med originalet.

När redaktionsgruppen har diskuterat olika språkliga lösningar har det varit en prestigelös diskussion med det bästa resultatet i sikte. Gruppen har strävat efter att vara konsekvent och följt de grammatiska regler som styr språket meänkieli. När olika jämbördiga alternativ har presenterats har översättaren själv fått avgöra.

När psalmen har bearbetats har den delats ut till kyrkomusiker, som använder meänkieli i sitt arbete, för att provsjungas. Kommentarer och förslag på ändringar på det provsjungna materialet har beaktats och vissa ändringar gjorts utifrån dessa.

I slutfasen av arbetet har det gjort register och notbilder.

De översättare som varit med i projektet är auktoriteter på meänkieli och flera har tjänstgjort i Svenska kyrkan.

Psalmurval

Redaktionsgruppen har tagit ställning till frågor om urval av psalmer och språkvarietet av meänkieli och kom fram till urvalskriterier. Följande psalmtyper måste finnas med:

- ◆ gamla omtyckta psalmer som är populära och som de flesta känner igen,
- ◆ nya psalmer,
- ◆ psalmer som passar till dop, vigsel och begravning,
- ◆ psalmer för kyrkoårets olika helg- och söndagar,
- ◆ psalmer för olika årstider och tider under dygnet,
- ◆ psalmer som kan användas i samband med gudstjänstens olika delar: samling, ordet, måltiden och sändning.

För att tillföra ett kontextuellt perspektiv kompletterades samlingen med fyra andra sånger, bland andra Bastupsalm och Tornedalssången.

Översättningarna har gjorts på den varietet av meänkieli som används i den östra delen av Tornedalen. Detta innebär inte att den är bättre eller mer rätt än någon annan varietet, valet har snarare att göra med vilken varietet översättarna själva använder.

Utgivning

Verbum har klarerat rättigheter för text och musik, formgivit psalmboken och ombesörjt tryckning men står inte som utgivare. Psalmboken gavs ut i slutet av 2018 och finns att beställa i Svenska kyrkans webbshop. Upphovsrätten ägs av författarna, kompositörerna och Svenska kyrkan.

3 Konsekvenser för barn

Svenska kyrkan har 2012 fattat beslut om att det från årsskiftet 2013 i beredningar inför beslut ska genomföras en barnkonsekvensanalys.

3.1 Barnkonventionen

Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter, antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989. Den syftar till att ge barn oavsett bakgrund rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. Bland annat ska barnets bästa komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn. Konventionen definierar barn

som varje människa under 18 år och innehåller fyra grundläggande principer som ska vara styrande för tolkningen av konventionens övriga artiklar:

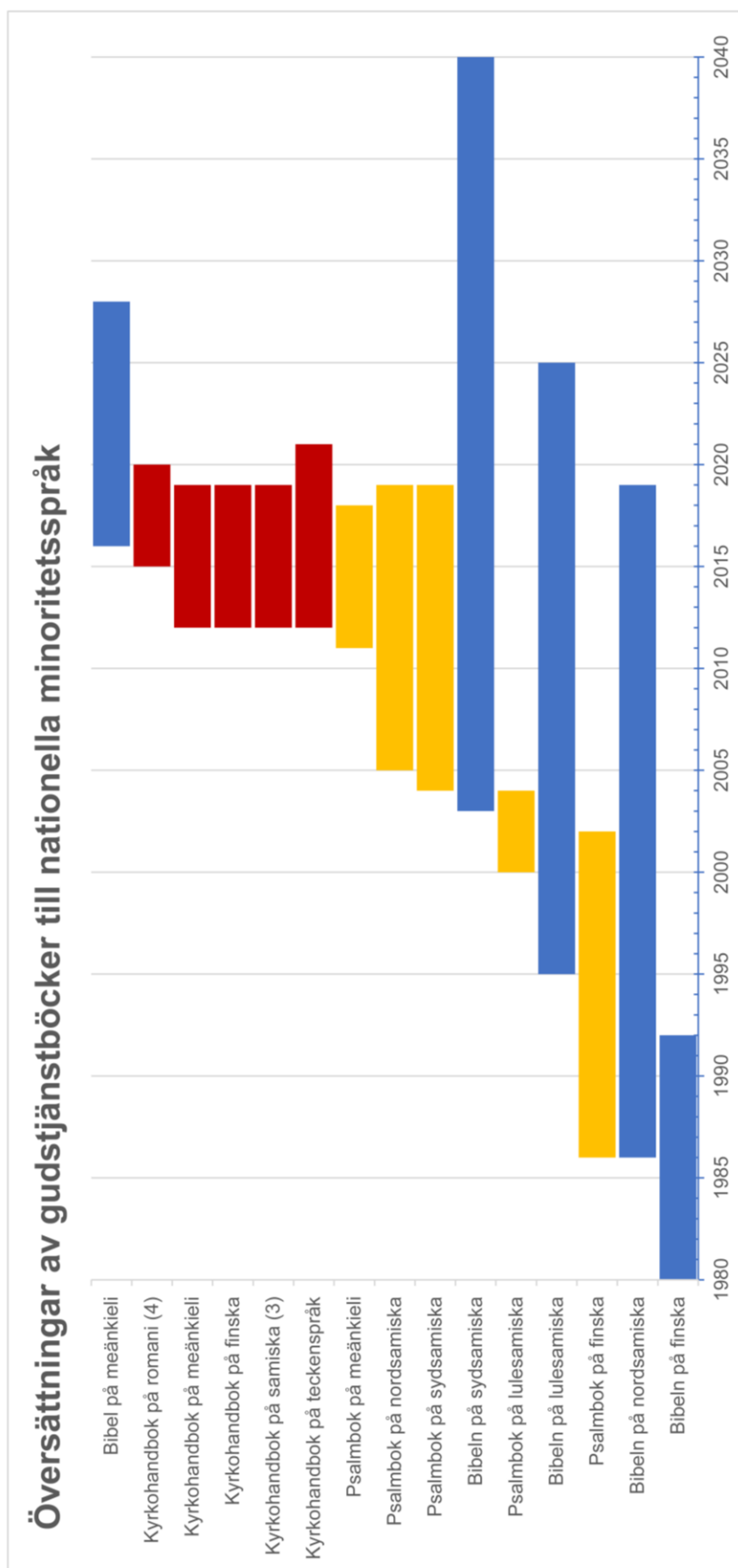
- ♦ **Artikel 2** handlar om alla barns lika värde och rättigheter. Ingen får diskrimineras. Barnkonventionen gäller för alla barn som befinner sig i ett land som har ratificerat den.
- ♦ **Artikel 3** anger att det är barnets bästa som ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barnet. Begreppet ”barnets bästa” är konventionens grundpelare och har analyserats mer än något annat begrepp i barnkonventionen. Vad som är barnets bästa måste avgöras i varje enskilt fall och hänsyn ska tas till barnets egen åsikt och erfarenhet.
- ♦ **Artikel 6** understryker varje barns rätt till liv, överlevnad och utveckling. Artikeln handlar inte bara om barnets fysiska hälsa utan också om den andliga, moraliska, psykiska och sociala utvecklingen.
- ♦ **Artikel 12** lyfter fram barnets rätt att bilda och uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i alla frågor som berör barnet. När åsikterna beaktas ska hänsyn tas till barnets ålder och mognad.

Även **artikel 30** är viktig i detta sammanhang då den lyfter fram att barn som tillhör minoriteter eller urfolk har rätt till sitt språk och en kulturell identitet. Och till slut lyfter **artikel 31** fram barns rättighet att delta i kulturella och konstnärliga livet och det uppmuntras att tillhandahålla lämpliga och lika möjligheter för kulturell och konstnärlig verksamhet.

3.2 Svenska kyrkan och barnets rättighet till kultur och andlighet

Svenska kyrkan har en viktig roll som bärare, vårdare och förmedlare av både det materiella och det immateriella kyrkliga kulturarvet som Bibeln och psalmboken är en del av. Att ha möjlighet delta i gudstjänst på det egna språket, till exempel genom att höra evangeliet på det egna språket, bör befrämjas över hela landet, inte minst för barn och unga som är i stort behov av fler arenor för sitt minoritetsspråk. Svenska kyrkan har en närmast unik position i det att finnas som en samlingsplats även på platser där annan verksamhet på minoritetsspråk centraliserats.

Bibeln och psalmboken på minoritetsspråk främjar kyrkoliv för minoriteten, tros- och livsfrågor, andlighet, kultur och språk. Som publikationer spelar de en viktig roll för att främja minoritetens intressen i kyrka och samhälle och för att främja och synliggöra minoritetens identitet. De har en stor betydelse för barns och ungas identitetsutveckling och livsmod.

Utdrag ur kyrkostyrelsens protokoll

Utdrag ur protokoll fört vid kyrkostyrelsens sammanträde den 10 juni 2019.

Närvarande: Antje Jackelén, ordförande, ledamöterna Wanja Lundby-Wedin, Daniel Tisell, Nils Gårder, Mats Hagelin, Agneta Hyllstam, Lars Johnsson, Berth Löndahl, Marie Rydén Davoust, Britt Sandström, Erik Sjöstrand samt tjänstgörande ersättarna Lars-Ivar Ericson, Anna Karin Hammar och Marie Johansson.

Föredragande: Avdelningschef Gunilla Hallonsten och enhetschef Fredrik Nilsson.

Kyrkostyrelsen beslöt i enlighet med arbetsutskottets förslag

att till kyrkomötet lämna skrivelsen 2019:7 Bibeln och Den svenska psalmboken på nationella minoritetsspråk.